

УДК 378.091.12:005.963.2-051 (043.5)
DOI: 10.24144/2524-0609.2024.54.63-66

Іваницька Оксана Степанівна

кандидат педагогічних наук
доцент кафедри іноземних мов

Інститут гуманітарних та соціальних наук
Національний університет «Львівська політехніка», м.Львів, Україна
kseniaivanyska@ukr.net
<http://orcid.org/0000-0002-5947-314X>

АКАДЕМІЧНЕ МЕНТОРСТВО У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Анотація. Формування освітнього середовища у закладах вищої освіти (ЗВО) України відбувається за принципом студентоцентризму, що передбачає особистісний підхід як до освітнього процесу, так і до соціокультурної адаптації та розвитку студентів. Впровадження менторських програм у ЗВО дає можливість індивідуалізувати освітній процес згідно потреб кожного студента, зокрема, одночасно, об'єднавши усіх студентів у спільних прагненнях та потребах. Мета дослідження: поглиблення наукової розвідки особливостей академічного менторства у ЗВО України. Застосовані методи дослідження: феноменологічний – для дослідження академічного менторства завдяки аналізу соціальної практики; герменевтичний – для тлумачення специфічної термінології; компаративний – для порівняння менторської діяльності за різних умов і щодо категорій студентів; когнітивний – у процесі пізнання явища менторства в сучасному освітньому просторі. Ментор – досвідчений і надійний наставник чи консультант, який може бути працівником ЗВО, або інших організацій чи підприємств та який, отримуючи заробітну плату і виконуючи свої посадові обов'язки, надає консультації студентам, психологічну та організаційну підтримку, координує студентські проекти у визначених напрямках (ІТ, економіка тощо), сприяє розвитку загальних компетентностей з метою забезпечення комфортного навчального середовища, та підвищення рівня академічної успішності. Академічне менторство у ЗВО ефективно реалізується в Центрах менторства через залучення до співпраці науково-педагогічних працівників, стейкхолдерів та фахівців з досвідом практичної діяльності. Така практика допоможе уникнути ризиків неправомірної соціальної адаптації студентів.

Ключові слова: ментор, менті, студентоцентризм, компетентності ментора, соціокультурна адаптація.

Вступ. Активне впровадження інноваційних підходів в освітньому просторі – це вимога часу і одна з умов євроінтеграційного курсу держави. Формування освітнього середовища у ЗВО України відбувається за принципом студентоцентризму, що передбачає особистісний підхід як до освітнього процесу, так і до соціокультурної адаптації та розвитку студентів.

Впровадження менторських програм у ЗВО дає можливість індивідуалізувати освітній процес згідно потреб кожного студента, зокрема, одночасно, об'єднавши усіх студентів у спільних прагненнях та потребах.

Сьогодні в Україні у провідних ЗВО створюються центри, відділи академічного менторства, що активно залучають до роботи викладачів, студентів, представників ЗВО, а також, співпрацюють з представниками підприємств, установ, організацій, котрі можуть поділитися досвідом і скоригувати процес набуття студентами практичних навиків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Менторській діяльності в освіті, здебільшого, приділялася увага в контексті загальноосвітніх закладів (шкіл). Впровадження менторських програм у ЗВО розпочалося порівняно недавно і сьогодні привертає увагу науковців педагогів, психологів та соціологів.

Над цією проблематикою працювали ряд вчених, а саме: К.Андрєєва, І.Котенева, Н.Карлова, В.Кравченко, Ю.Кузьменко, І.Сидорук, А.Сущенко. Їхні наукові праці розкривали проблематику формального та інформального менторства у вищій освіті, а також академічне менторство як основний напрям такої діяльності. Вагомими є дослідження компетентностей ментора, що впливають на формування його професійної складової і особистісних властивостей.

Не достатньо дослідженими залишаються питання діяльності Центрів менторства у ЗВО та особливості

взаємодії менторів викладачів з запрошеними менторами представниками практичних напрямів діяльності.

Мета статті: поглиблення дослідження особливостей академічного менторства у ЗВО України.

Методи дослідження. Для всебічного дослідження окресленої проблематики доцільно застосовувати комплексний методологічний підхід, послуговуючись загальнонауковим і спеціальним методологічним інструментарієм. Зокрема, ми використовували: феноменологічний метод – для дослідження академічного менторства завдяки аналізу соціальної практики; герменевтичний метод – для тлумачення специфічної термінології; компаративний метод – для порівняння менторської діяльності за різних умов і щодо категорій студентів; когнітивний метод – у процесі пізнання явища менторства в сучасному освітньому просторі.

Виклад основного матеріалу. Впровадження інноваційних освітніх технологій у ЗВО є вимогою розвитку сучасного освітнього простору. Сьогодні в Україні важливо формувати активне, освічене молоде покоління, здатне створити реальну конкуренцію на світовому ринку праці, а також, зменшувати «відтік» молоді з країни через воєнні дії.

Менторський супровід у ЗВО є одним з дієвих способів інтегрування студентів до освітнього простору і до студентської спільноти конкретного ЗВО.

Щодо тлумачення термінології, то менторство або менторинг – це процес взаємодії більш досвідченої в певній сфері людини з менш досвідченою, при якому відбувається передача знань, навичок, вмінь [1].

Ментор – це наставник, який має особистий досвід успіху і готовий поділитися ним зі своїм підопічним, якого на професійній мові називають – «менти» [2].

Великий тлумачний словник сучасної мови трактує поняття «ментор» як наставник, керівник, вихователь [3].

На нашу думку, ментор – досвідчений і надійний наставник чи консультант, який може бути працівником ЗВО, або інших організацій чи підприємств та який, отримуючи заробітну плату і виконуючи свої посадові обов'язки, надає консультації студентам, психологічну та організаційну підтримку, координує студентські проекти у визначених напрямках (ІТ, економіка тощо), сприяє розвитку загальних компетентностей з метою забезпечення комфортного навчального середовища, та підвищення рівня академічної успішності.

Менті – студент університету, який співпрацює з ментором та отримує додаткові знання, досвід і компетентності для досягнення нових, амбітних цілей та власного професійного розвитку.

Розуміючи, що професійна підготовка в університетах не обмежується передачею знань про основи певної науки, а й передбачає розвиток впевненості у собі, розвиток позитивного ставлення до світу, самостійності, самовдосконалення [4, с.155–163], є необхідність реалізації тьюторства та менторства у ЗВО та координації цієї діяльності відповідними Центрами або Відділами з метою підтримки студентів та забезпечення досягнення вищезазначених цілей.

Ментор повинен допомогти студенту під час складання індивідуального плану навчання, при виборі певних дисциплін, а також, підтримати у процесі ознайомлення зі ЗВО, місцевістю і загалом, з новим середовищем.

Менторська підтримка студентів має надаватись у межах таких напрямів: консультування; менторська підтримка в навчанні (формальна освіта); менторська підтримка під час проходження практики; менторська підтримка в написанні та реалізації соціальних проектів, отриманні грантів; менторська підтримка в неформальній освіті; менторська підтримка в інформальній освіті; менторська підтримка у волонтерській діяльності; менторська підтримка в соціальній мобільності та академічному обміні; менторська підтримка в професійній адаптації та професіоналізації [5, с.283–289].

Сьогодні, безперечно, важливою є робота ментора зі студентами з числа внутрішньо переміщених осіб, котрі проживали у зоні активних бойових дій, також, зі студентами, що належать до колишніх, або діючих військовослужбовців. Однозначно, такі студенти можуть потребувати додаткової уваги в процесі їх соціалізації у нових умовах проживання і навчання. Якщо виникає потреба до менторства можуть залучатися фахівці психологи.

Академічне менторство передбачає опікування конкретним здобувачем задля розкриття його потенціалу в певній сфері. Професійне менторство дає змогу здобувачам набути досвіду опанування певною професією, спробувати себе в ній. Роль ментора в ЗВО можуть виконувати викладачі, стейкхолдери, здобувачі вищої освіти старших курсів [6, с.338–347].

Щодо стейкхолдерів, або представників установ, організацій і підприємств певного фахового спрямування, то їх роль досить значна, адже студенти, особливо на старших курсах, повинні отримувати інформацію про практичні особливості обраної професії від спеціалістів практиків, котрі зможуть поділитися цінним досвідом і запропонувати місця праці майбутнім фахівцям.

Компетентності ментора класифікують за трьома групами: загальнокультурні компетентності, інформаційно-аналітичні компетентності, комунікативні

компетентності [7, с.124–129].

Науковці зазначають, що до групи загальнокультурних компетентностей належить здатність: до абстрактного мислення, аналізу й синтезу; вчитися та оволодівати сучасними знаннями; діяти соціально відповідально та свідомо; виявляти, ставити та розв'язувати проблеми; критично осмислювати проблеми у сфері освіти, педагогіки та на межі галузей знань.

Інформаційно-аналітичні компетентності становить здатність: до пошуку, оброблення й аналізу інформації з різних джерел; працювати в міжнародному контексті; до використання сучасних інформаційно-комунікаційних і цифрових технологій в освітній та дослідницькій діяльності; проектувати та досліджувати освітні системи; інтегрувати знання у сфері освіти / педагогіки та розв'язувати складні завдання в мультисциплінарних і міждисциплінарних контекстах; застосовувати та розробляти нові підходи до вирішення завдань дослідницького та/або інноваційного характеру у сфері освіти й педагогіки; розробляти та реалізовувати нові освітні інструменти і проекти, інтегрувати їх в освітнє середовище закладу освіти.

Ми підтримуємо думку, що до групи комунікативних компетентностей належить здатність: враховувати різноманітність, індивідуальні особливості студентів у плануванні та реалізації освітнього процесу в закладі освіти; до міжособистісної взаємодії; управляти стратегічним розвитком команди в педагогічній, науково-педагогічній і науковій діяльності; здійснювати експертизу та надавати консультації з питань освітньої політики й інновацій в освіті; до адаптації та дії в новій ситуації; застосовувати знання у практичних ситуаціях [7, с.124–129].

Зазначені основні компетентності ментор може набувати під час підготовки до менторської практики, зокрема у Центрах менторства, на курсах підвищення кваліфікації і, безпосередньо, в процесі діяльності.

Важливо акцентувати увагу на менторській підтримці студентів під час реалізації академічної мобільності, адже за умов воєнного стану в Україні, частина студентів (повнолітні чоловіки від 18 років) законно обмежені у виїзді за кордон. Для реалізації проектної і грантової діяльності таким студентам потрібно, за можливості, створити умови через онлайн конференції реалізувати освітні потреби через комунікацію у міжнародному науково-освітньому середовищі.

Щодо Центрів менторства, то сьогодні вони створюються у ЗВО досить активно. Прикладом є Національний університет «Львівська політехніка», де діє Центр тьюторства та менторства (Центр T&M), який є структурним підрозділом Університету та забезпечує формування професійної компетентності, соціальної активності та активної життєвої позиції студентів Університету. Цілі зазначеного проекту: розробити у цільових ЗВО комплексну систему тьюторства та менторства, спрямовану на підвищення працевлаштування випускників та їх адаптацію до реальних умов навчання й роботи; розробити навчальні/дидактичні матеріали та інструменти для підтримки тьюторства та менторства; розвинути професійні компетенції академічного персоналу, представників ділової спільноти та студентів у сфері тьюторства та менторства; апробувати розроблену систему тьюторства та менторства шляхом залучення студентів до важливих соціальних проектів під керівництвом професійних менторів та тьюторів; стимулювати співпрацю між цільовими ЗВО

через інтернаціоналізацію досвіду партнерів та посилення їхньої взаємодії із ширшим соціально-економічним середовищем у країнах консорціуму.

Результатом проекту стане забезпечення якісного професійного розвитку та громадянської активності студентів разом із підвищенням відповідності змісту освіти потребам ринку праці та громадянського суспільства. Проект забезпечить тестування алгоритмів для налагодження ефективної взаємодії між академічним та неакадемічним середовищами у напрямку покращення ситуації у сфері зайнятості молоді та сприяння співпраці між вищими навчальними закладами та ширшою соціальною та економічною спільнотою [8].

Аналізуючи одну з магістерських програм в Королівській академії мистецтв (Гаага, Нідерланди), зазначено, що менторство забезпечується протягом усієї дворічної програми з метою розвитку навички критичної рефлексії та саморефлексії, коментування та здатності рефлексувати в різних контекстах, планувати тощо [9]. Менторство стало невід'ємними елементами у провідних ЗВО.

Принцип студентоцентризму у функціонуванні ЗВО реалізується у процесі взаємодії ментора з менті на основі поваги до честі і гідності людини, тобто, на взаємній повазі усіх учасників освітнього процесу. Кожен ЗВО має розроблені і затверджені Правила етичної поведінки учасників освітнього процесу, так званий, Етичний кодекс, якими потрібно керуватися.

На основі цих Правил у Центрах менторства можуть розроблятися окремі етичні правила взаємодії і комунікації, з урахуванням особливостей соціалізації певної групи студентів.

Також, важливим аспектом у роботі ментора є підтримка студентів з особливими освітніми потребами. Ментори можуть допомагати в організації для таких

студентів навчального процесу, а також, долучатися до їх культурно-побутової соціалізації в колі студентського товариства. У такій роботі потрібно пам'ятати, що непотрібно таких студентів виділяти серед інших за чинником «особливих потреб», адже завдання оточення, зокрема ментора, допомогти, при умові, що ця допомога потрібна.

Окремим видом менторської діяльності є робота з іноземними студентами, для результативної співпраці з якими, за потреби варто залучати перекладача, щоб уникнути мовного бар'єру, а також, інших студентів. Такий досвід спілкування з носієм мови буде корисним для студентів, тобто взаємодія між студентами і ментором буде цінним набуттям досвіду обома сторонами.

Висновки. Глобалізаційні процеси в освіті спричинили до необхідності пошуку інноваційних методик здійснення освітнього процесу в полікультурному освітньому просторі на основі принципу студентоцентризму. Сьогодні освітній процес передбачає значно ширшу траєкторію, аніж суто навчання. Важливо сформулювати всесторонньо розвинуту особистість, фахівця, здатного конкурувати на міжнародному ринку праці і в межах держави. Для цього потрібно напрацьовувати ряд компетентностей через реалізацію освітніх програм, міжнародну мобільність, грантову діяльність. Завдання ментора, як досвідченого і надійного наставника чи консультанта, сприяти розвитку загальних компетентностей з метою забезпечення комфортного навчального середовища, та підвищення рівня академічної успішності. Академічне менторство у ЗВО ефективно реалізується в Центрах менторства через залучення до співпраці науково-педагогічних працівників, стейкхолдерів та фахівців з досвідом практичної діяльності. Така практика допоможе уникнути ризиків непрапомірної соціальної адаптації студентів.

Список використаної літератури

1. Що таке менторство та як це працює в Українській Академії Лідерства? Українська Академія Лідерства. 2017. URL: https://medium.com/@ual_life/%D1%89%D0%BE-%D1%82%D0%B0%D0%BA%D0%B5-%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82%D0%BE%D1%80%D1%81%D1%82%D0
2. Міжнародна Академія професійного коучингу. Ментор. 2020. URL: <https://www.coaching-academy.online/mentor/>
3. Великий тлумачний словник сучасної мови. Ментор. 2023. <https://slovnnyk.me/dict/vts/%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82%D0%BE%D1%80>
4. Жижко Т.А. Специфіка університету XXI століття. Філософські науки. 2010. Вип.35. С.155–163.
5. Сидорук І.І. Роль менторства у професійній підготовці майбутніх соціальних працівників. Вісник університету імені Альфреда Нобеля. Серія: Педагогіка і психологія. 2019. Вип.2 (18). С.283–289.
6. Котенєва І.С., Карлова Н.М. Сучасні ролі викладача закладу вищої освіти. Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Педагогічні науки. 2021. Вип.1 (339). С.338–347.
7. Сущенко А.В., Кравченко В.М., Кузьменко Ю.А., Андреева К.О. Професійна підготовка майбутніх педагогів закладів вищої освіти на засадах менторства як педагогічна проблема. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. 2021. Вип.79. Т.2. С.124–129.
8. Програма тьюторства та менторства (Т&М) у вищих навчальних закладах в рамках проекту PROMENT. Національний університет «Львівська політехніка». 2023. URL: <https://lpnu.ua/proment/ochikuvani-rezultaty>
9. EUA. Improving quality, enhancing creativity: change processes in European Higher Education Institutions. Final report of the Quality Assurance for the higher education change agenda (QAHECA) project. 2009. 43 p.

References

1. Shcho take mentorstvo ta yak tse pratsiue v Ukrainskii Akademii Liderstva? Ukrainka Akademiia Liderstva [What is mentoring and how does it work at the Ukrainian Leadership Academy? Ukrainian Academy of Leadership]. (2017). URL: https://medium.com/@ual_life/%D1%89%D0%BE-%D1%82%D0%B0%D0%BA%D0%B5-%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82%D0%BE%D1%80%D1%81%D1%82%D0 (in Ukrainian).
2. Mizhnarodna Akademiia profesinoho kouchnhu. Mentor. [International Academy of Professional Coaching. Mentor]. (2020). URL: <https://www.coaching-academy.online/mentor> (in Ukrainian).
3. Velykyi tлумачnyi slovnnyk suchasnoi movy. Mentor [A large explanatory dictionary of the modern language Mentor]. (2023). URL: <https://slovnnyk.me/dict/vts/%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82%D0%BE%D1%80> (in Ukrainian).
4. Zhyzhko, T.A. (2010). Spetsyfyka universytetu XXI stolittia [The specifics of the university of the 21st century]. *Filosofski nauky*, 35, 155–163. (in Ukrainian).
5. Sydoruk, I.I. (2019). Rol mentorstva u profesiinii pidhotovtsi maibutnykh sotsialnykh pratsivnykiv [The role of mentoring in the professional training of future social workers]. *Visnyk universytetu imeni Alfreda Nobelia. Serii: Pedagogika i psykholohiia*, 2 (18), 283–289. (in Ukrainian).

6. Kotienieva, I.S., & Karlova, N.M. (2021). Suchasni roli vykladacha zakladu vyshchoi osvity [Modern roles of a teacher at a higher education institution]. *Visnyk Luhanskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Seriya: Pedahohichni nauky*, 1 (339), 338–347. (in Ukrainian).
7. Sushchenko, A.V., Kravchenko, V.M., Kuzmenko, Yu.A., & Andrieieva, K.O. (2021). Profesiina pidhotovka maibutnikh pedahohiv zakladiv vyshchoi osvity na zasadakh mentorstva yak pedahohichna problema [Professional training of future teachers of higher education institutions on the basis of mentoring as a pedagogical problem]. *Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnii shkolakh*, 79 (2), 124–129. (in Ukrainian).
8. EUA. Improving quality, enhancing creativity: change processes in European Higher Education Institutions. (2009). *Final report of the Quality Assurance for the higher education change agenda (QAHECA) project*.

Стаття надійшла до редакції 15.03.2024 р.
Стаття прийнята до друку 20.03.2024 р.

Ivanytska Oksana

Candidate of Pedagogical Sciences

Associate Professor of the Department of Foreign Languages

Institute of Humanities and Social Sciences

Lviv Polytechnic National University, Lviv, Ukraine

ACADEMIC MENTORING AT HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS OF UKRAINE

Abstract. The formation of the educational environment in higher educational institutions of Ukraine is based on the principle of student-centeredness, which involves a personal approach both to the educational process and to the socio-cultural adaptation and development of students. The implementation of mentoring programs at higher educational institutions makes it possible to individualize the educational process according to the needs of students, in particular, at the same time, uniting all students in common aspirations and needs. The study purpose: to deepen the scientific exploration of academic mentoring peculiarities at higher educational institutions of Ukraine. methods of research applied: phenomenological – to provide an opportunity to explore academic mentoring through the analysis of social practice; hermeneutic – to interpret specific terminology; comparative – for comparing mentoring activities under different conditions and regarding categories of students; cognitive – in the process of the mentoring phenomenon learning in the modern educational space. Globalization processes in education have led to the need to find innovative methods of educational process implementation in a multicultural educational space based on the principle of student-centeredness. Nowadays, the educational process involves a much broader trajectory than just learning. It is important to form a comprehensively developed personality, a specialist capable of competing on the home and international labor market. A mentor is an experienced and reliable advisor or consultant who can be an employee of a higher educational institution or other organizations or enterprises and who, receives a salary and performs duties, provides advice to students, and psychological and organizational support, coordinates student projects in specified directions (IT, economy, etc.), promotes the development of general competencies to ensure a comfortable learning environment, and increase the level of academic success. Academic mentoring at higher educational institutions is effectively implemented in Mentoring Centers through the involvement of scientific and pedagogical workers, stakeholders, and specialists with practical experience.

Key words: mentor, mentee, student-centeredness, mentor competencies, socio-cultural adaptation.